
Draženko TOMIĆ

FRA DIDAK
BUNTIĆ – SUVREMENIK
“KRŠĆANSKE OBITELJI”

*Kršćanska obitelj*¹ jest literarno-religiozni mjesečnik koji su pokrenuli, uređivali i tiskali hercegovački franjevci u Mostaru. Časopis je izlazio od 1900. (I.) do 1920. (XXI.*) i od 1938. (XXI.) do 1944. (XXVII.). U 28 godišta izlaženja u KO-u su objavljene 9.094 različite bibliografske jedinice. Osim književnog, religioznog i poučnog štiva časopis bilježi i suvremene događaje iz života katolika u Hercegovini, ali, prigodno, i susjednim regijama. Važan izvor podataka za naše istraživanje jesu rubrike *Vjesnik Hrvatskih seljačkih škola*, *Katolički život i rad*, *Što je novo?* i druge, jer uz ostalo donose podatke o aktivnostima fra Didaka Buntića (1871.–1922.)² i akcijama koje je inicirao. Buntić je u *Kršćanskoj obitelji* spomenut u 61 bibliografskoj jedinici i k tome osobno prikazan na 14 fotografija i ilustracija. Spomenimo i to da *Kršćanska obitelj* obiluje i većim brojem poetskih ostvarenja o liku i djelu fra Didaka Buntića. Po broju pjesama prednjači seoski pjesnik Nikola Kordić (1897.–1947.).³

- 1 Usp. Tomić, Draženko, *Kršćanska obitelj*, sv. 1 i 2, Franjevačka knjižnica i arhiv u Mostaru, Mostar 2001.–2002.
- 2 Frano Buntić rodio se u Paoči (župa Gradniči, kod Čitluka, BiH) 9. listopada 1871. Fra Augustin Zubac ga je 1883. poslao u franjevačko sjemenište u Širokom Brijegu. U red je stupio 18. veljače 1888. uzevši ime Didak. Iduće godine je poslan u Innsbruck, gdje je završio teologiju i klasičnu filologiju. Za svećenika je zaređen 1894. Od 1895. je profesor u franjevačkoj gimnaziji u Širokom Brijegu, a od 1910. do 1919. ravnatelj. Izabran je za provincijala Hercegovačke franjevačke provincije u Mostaru 1919. godine. Na toj dužnosti je preminuo 3. veljače 1922. u 51. godini života, 34. redovništva i 28. svećeništva. (Usp. M., “+ O. Fra Didak Buntić”, u *Kršćanska obitelj*, 25, 1942., br. 2, str. 35.)
- 3 Kordić, Nikola, “Gladne žene”, u *Kršćanska obitelj*, 22, 1939., br. 2, str. 51; “Prosvjetitelj”, u *Kršćanska obitelj*, 22, 1939., br. 4, str. 115; “Dječji dojmovi”, u *Kršćanska obitelj*, 21, 1938., br. 2, str. 40; “Sa suzama ti pišem borče, fra Didače sirotinje oče!”, u *Kršćanska obitelj*, 21, 1938., br. 11, str. 329–332; “U slavu fra Didaku”, u *Kršćanska obitelj*, 21, 1938., br. 2, str. 36; te pjesma anonimnog pjesnika, “Pred carem”, u *Kršćanska obitelj*, 22, 1939., br. 2, str. 47.

Valja uočiti da prva *Kršćanska obitelj* (1900.–1920.) Buntićevo djelovanje shvaća u svjetlu njegovih službi kao direktora franjevačke gimnazije u Širokom Brijegu (1911.–1919.), i provincijala Hercegovačke franjevačke provincije (1919.–1922.), što je izravno povezano s njegovim prosvjetnim aktivnostima i nastojanjem za spašavanjem hercegovačke sirotinje (1917.–1918.). Druga, mlađa, *Kršćanska obitelj* (1938.–1944.) bavi se Buntićem kao simbolom rada na opismenjivanju, što posebno dolazi do izražaja u godištima XXI. (1938.) i XXII. (1939.).

Sustavan prikaz života i djelovanja fra Didaka Buntića u *Kršćanskoj obitelji* nalazimo tek 1942. godine u članku pod naslovom “+ O. Fra Didak Buntić”. Autor je potpisan slovom “m”. Vjerujemo da je bio nadahnut radovima fra Otona Knezovića (1890.–1964.), autora četrnaest, što većih što manjih, radova o Buntićevu javnom djelovanju te knjigom: *Život i rad fra Didaka Buntića*, Zagreb 1938. Ova knjiga je preporučivana i čitateljima *Kršćanske obitelji*.⁴ U spomenutom članku dotaknuti su svi glavni aspekti djelovanja fra Didaka Buntića: rad u gimnaziji, ekonomsko i prosvjetno pridizanje seljaka, rad na političkom polju, spašavanje hercegovačke djece, unutarnji rad u provinciji, zadnji dani i smrt te Buntićevo značenje za Hrvate u BiH. Odustali smo od kronološkog nizanjanja izvješća iz *Kršćanske obitelji*. Budući da je kronološki slijed događanja razvidan, u popisu literature na kraju rada činilo nam se prikladnim dijelom slijediti gornji način prezentiranja pronađene građe, s posebnim naglaskom na Buntićevu prosvjetnu djelatnost.

4 Prigodom proslave srebrnog misničkog jubileja fra Otona Knezovića 29. lipnja 1940. u Širokom Brijegu *Kršćanska obitelj* je objavila njegov životopis, u kojem se uz ostalo spominje da je školovanje završio u Širokom Brijegu, bogosloviju u Mostaru, slavistiku i povijest u Zagrebu, te je doktorirao filozofiju. Od 1920. djelovao je kao profesor u širokobriješkoj gimnaziji. Osim spomenute studije o fra Didaku Buntiću pisao je o Alipaši Rizvanbegoviću, fra Grgi Martiću, hrvatskoj povijesti do 1918., franjevačkom idealizmu i drugom. “Na 27. januara [1940.] održao je krasno predavanje na zagrebačkom radiu o fra Otonovu životu i radu dr. Ivan Esih. Nažalost to predavanje nije se smjelo štampati radi naših teških prilika. Otvorenost, poštenje i karakternost fra Otonova ne sviđa se svima, zato je to predavanje ostalo neštampano.” (“Srebrna misa O. Dr. Fra Otona Knezovića”, u *Kršćanska obitelj*, 23, 1940., br. 8, str. 242-243.)

Prilozi u *Kršćanskoj obitelji*
koji se bave Buntićevim radom u širokobriješkoj gimnaziji

---

*U školu nam djecu dade,
Za napredak sela rade,
Pred narodom barjak nose.
Odjekuju gorske kose:
Slava Tebi, dobrotvore,
Sad se za svoj narod bore!*⁶

U izvješću *Kršćanske obitelji* o proslavi zlatomisničnog slavlja fra Stanka Kraljevića (1871.–1945.) 25. ožujka 1944. spominje se da je dolaskom fra Didaka Buntića, fra Mirka Matijevića (1871.–1920.) i spomenutog Kraljevića “nastupilo novo doba u širokobriješkoj gimnaziji”.⁶ U zalaganju svakako prednjači Buntić, “uspješni djelatnik širokobriješke gimnazije pod čijim je vodstvom ta škola stekla ugled među svim školama u BiH”, kako se kaže u obrazloženju za odlikovanje koje je Buntić dobio od cara Franje

5 Kordić, Nikola, “U slavu fra Didaku. Povodom 16. obljetnice smrti”, u *Kršćanska obitelj*, 21, 1938., br. 2, str. 36. (I ostale kitice u radu iz navedene su pjesme. Izostavili smo samo ovu kiticu: “Širom krša Hercegovina / Spomen žive Didakova: / U škrapama raste voće; / Ti ga gajit prvi počeo... / S njim se naša slade grla / Slava Tebi neumrla!”)

6 Povod članku je proslava zlatne mise fra Stanka Kraljevića, 25. ožujka 1944., u Širokom Brijegu. Uz ostalo piše: “Velikim dielom veličanstvena crkva na Š. Briegu sagrađena je njegovim trudom. Njegova plemenita narav učinila je, da je bivao gvardijanom dulje vremena nego itko do sada kod nas.” (“Naš zlatomisnik O. fra Stanko Kraljević”, u *Kršćanska obitelj*, 27, 1944., br. 5, str. 74-75.) Početak školstva u Širokom Brijegu valja povezati s prelaskom franjevacu iz Kreševa u Hercegovinu 1844. godine, a prosvjetno djelovanje formalno počinje 1889. godine, kada je osnovan prvi razred škole. Do 1903. gimnazija u Širokom Brijegu bila je pristupačna samo franjevačkim polaznicima. Prvi ispit zrelosti obavljen je 1918. godine, kada je Gimnazija i dobila pravo javnosti. Iste godine je provincijal fra David Nevistić inicirao izgradnju nove gimnazijske zgrade. Kamen temeljac je 4. 10. 1924. položio biskup mostarsko-duvanjski, fra Alojzije Mišić. Prvi i drugi razred uselili su se u zgradu 1927., a 1929. bile su gotove učionice. Franjevačka klasična gimnazija u Kraljevini Jugoslaviji slovila je kao najbolja škola takve vrste, a u razdoblju od 1936. do 1939. godine od 19 profesora 16 ih je bilo s titulom doktora znanosti. Spomenute šk. god. 1935./36. gimnazija je imala 318 učenika. Zbog ratnih sukoba prestala je raditi 1944. godine, a koncem rata u veljači 1945. godine partizani su počinili stravičan zločin ubivši šezdeset fratara. Nakon rata 1946. godine osnovana je niža gimnazija, pod nazivom Državna realna gimnazija u Lištici. Godine 1979. uvodi se usmjerena naobrazba. Gimnazija je obnovila svoj rad u školskoj 1991./92. godini. Uz gimnaziju je 1930. završen konvikt za vanjske đake. U njemu je 1935. stanovalo 130 đaka. (Usp. Pandžić, Bazilije, Hercegovački franjevci. Sedam stoljeća s narodom, ZIRAL, Mostar – Zagreb, 2001., str. 182-188; Rotim, Karlo, *Široki Brijeg – Monografija*, Široki Brijeg 1994.)

Josipa I. (1830.–1916.) 1916. godine.⁷ Anonimni pisac se divi: “Uopće čudno se čini, da, je fra Didak mogao mnogo raditi, raditi u isto vrijeme na raznim područjima. To se može razumjeti, kad se uzme u obzir njegova bistrina, oštroumnost i sposobnost, a još k tome besprimjerna marljivost, odlučnost i snažni organizam. Za njegova vremena širokobriješka franjevačka gimnazija popela se upravo na zamjernu visinu.”⁸

Buntić je u franjevačkoj gimnaziji u Širokom Brijegu djelovao gotovo 25 godina. Predavao je latinski i grčki jezik, i to, kako svjedoče suvremenici, posebno vješto. Poslao je dvadeset i pet mladih franjevaca na usavršavanje u razna europska sveučilišta.⁹ Prema izvješću za šk. god. 1912./13. bio je na čelu kolektiva koji se sastojao od 10 profesora i 96 đaka.¹⁰ Početkom spomenute šk. god. predstavljen je kao ravnatelj biskupu hercegovačkih biskupija, fra Alojziju Mišiću (1859.–1942.) na njegovom prvom pastirskom pohodu.¹¹ *Kršćanska obitelj* je posebno popratila proširenje gimnazije sedmim i osmim razredom kao velik događaj za Hercegovačku franjevačku provinciju. U izvješću o tom uspjehu naglašava se da je unatoč oskudici osoblja, nedostatku prostorija, skupoći hrane i nadasve ratnim poteškoćama učinjen odlučan iskorak u školovanju hercegovačke djece. “Velika matura” se prvi put polagala 6.-15. rujna 1918.¹² Iste godine gimnazija je dobila pravo javnosti.

7 Usp. F. D. M., “Direktor franjevačke gimnazije fra Didak Buntić”, u *Kršćanska obitelj*, 17, 1916., br. 3., str. 65-66.

8 M., “+ O. Fra Didak Buntić”, Isto, str. 35-36.

9 Studente je slao u Beč, München, Innsbruck, Paderborn, Köln, Frieberg, Freiburg, Varšavu, Lyon, Lille, Pariz i Rim. (Usp. M., “+ O. Fra Didak Buntić”, Isto, str. 35-36.)

10 Te školske godine isključeno je 11 đaka. Od preostalih, 54-ica su bila za Hercegovačku franj. provinciju, a 31 “vanjski”. U sjemeništu je stanovalo 55 đaka, u konviktu 25, kod roditelja 4 i privatno jedan. S odličnim uspjehom godinu je završilo 12 učenika, dok trojica nisu položila razred. (Usp. “Godišnji izvještaj franjevačke gimnazije u Širokom Brijegu 1912./13.”, u *Kršćanska obitelj*, 14, 1913., br. 8, str. 191.)

11 Usp. “Sa prvog pastirskog pohoda presv. g. fra Alojzija Mišića u svojoj Mostarsko-duvanjskoj biskupiji”, u *Kršćanska obitelj*, 13, 1912., br. 12, str. 272-276.

12 Ispit zrelosti sastojao se od predispita (6. i 7. rujna 1918.), pismenih ispita (9. – 12. rujna) i usmenih ispita (13. i 14. rujna). Predispitima i usmenom ispitu predsjedao je vladin povjerenik Đoko Kovačević. Ispitu zrelosti pristupilo je 10 kandidata. Svi su bili mladi franjevci. U nedjelju 15. rujna, zadnjeg dana maturálnih ispita, skupilo se u Širokom Brijegu starješinstvo Hercegovačke franjevačke provincije i biskup fra Alojzije Mišić, za kojeg se u članku kaže da posebnu pozornost poklanja radu i napretku gimnazije. Istaknuto je značenje gimnazije u kojoj stasa većina “seljačke” inteligencije u Hercegovini. Spomenuto je da franjevački župnici šalju pomoć za uzdržavanje gimnazije. (Usp. O. N. M., “Prvi ispit zrelosti na franjevačkoj velikoj gimnaziji u Širokom Brijegu”, u *Kršćanska*

Buntić je, čini se, bio rado viđen gost na različitim svečanostima. *Kršćanska obitelj* ga nalazi u svojstvu ravnatelja gimnazije među ostalim gostima na svečanosti blagoslova crkve u Bijelom Polju 20. travnja 1913.¹³ Iste godine (14. srpnja) je uz fra Vjekoslava Bubala, Lea Petrovića (1883.–1945.) i Antu Majića (1877.–1933.) izaslanik na sastanku profesora iz hrvatskih franjevačkih provincija u Sarajevu. Raspravljalo se o radu u franjevačkim odgojnim zavodima i školama.¹⁴ Također je primijećen i na “akademičkom sijelu” *Zbora franjevačkih bogoslova Bakula* 30. prosinca 1916. u Mostaru prigodom stote obljetnice rođenja fra Petra Bakule (1816.–1873.).¹⁵

---

obitelj, 19, 1918., br. 9-10, str. 144.) Iduće godine (10. i 11. lipnja 1919.) ispitu zrelosti pred mješovitim povjerenstvom, sastavljenim od profesora franjevačke gimnazije i profesora sarajevske gimnazije, pristupilo je devet kandidata, od toga sedmorica franjevačkih pitomaca. (Usp. “Ispit zrelosti u Širokom Brijegu”, u *Kršćanska obitelj*, 20, 1919., br. 5-7, str. 101.) Iste godine 26. lipnja zaključena je školska godina na mostarskoj gimnaziji. Ona nije imala polaznika osmog razreda. Inače, ta je gimnazija imala 253 đaka (152 iz Mostara, 61 iz ostalih dijelova Hercegovine, 27 iz Bosne, 10 iz Hrvatske i 3 izvan države SHS), od čega 91 katolik, 92 pravoslavna, 64 muslimana, 5 Židova i 1 protestant. Godinu je završilo 203 đaka, od toga 32 s odličnim uspjehom, a 18 ih je izgubilo godinu. (Usp. “Zaključak škole na velikoj gimnaziji u Mostaru”, u *Kršćanska obitelj*, 20, 1919., br. 5-7, str. 100-101.)

- 13 U članku se navodi da je *Bonifacijevno društvo* iniciralo gradnju crkve u “gotičkom stilu” u Bijelom Polju. Blagoslovio ju je 20. travnja 1913. u 10 sati biskup fra Alojzije Mišić u nazočnosti župnika don Tadije Božića, okolnih župnika i predstavnika vlasti. Bogoslužje je pratio vojni orkestar. Nakon objeda štitenice ženskog sirotišta iz Mostara upriličile su zabavu i izvele igrokaz *Božja službenica*, sadržajem uperen protiv alkoholizma. (Usp. “Blagoslov crkve u Bijelom Polju”, u *Kršćanska obitelj*, 14, 1913., br. 5, str. 120.)
- 14 U Sarajevu se 14. srpnja 1913. sastalo po nekoliko profesora iz svih franjevačkih provincija i raspravljalo o unapređivanju odgoja u franjevačkim zavodima. Uz fra Didaka Buntića iz Hercegovine su bili fra Vjekoslav Bubalo, fra Leon Petrović i fra Ante Majić, iz Bosne fra Julijan Jelinić, fra Frano Blažević, fra Karlo Ilić i fra Eugenije Matić; iz Dalmacije fra Ante Cikojević, fra Petar Grabić, fra Silvestar Kutleša, fra Petar Vlašić i fra Hermenegildo Uskoković, te iz Hrvatske fra Teofil Harapin i fra Ferdo Krčmar. (Usp. “Sastanak hrv. franjevačkih profesora u Sarajevu”, u *Kršćanska obitelj*, 14, 1913., br. 8, str. 190.)
- 15 Buntića se spominje kao direktora velike franjevačke gimnazije. Tu su bili također direktor mostarske gimnazije, dr. Đuro Damaska, biskup fra Alojzije Mišić, okružnik dr. Sokrat Petraki-Petrović, financijski nadsavjetnik Homunka, sudski nadsavjetnici Bač i Quintavalle, više profesora mostarske gimnazije, učitelja trgovačke škole i drugi. U istom članku citira se napis iz *Hrvatskog dnevnika* koji je u broju 8 (10. I. 1917.) donio ovu kritiku: “Nedavno vidjesmo pred sobom kitu zanosnih mladića, kako se natječu sviranjem, pjevanjem, deklamiranjem i perom u ruci, da raspale u nama ljubav za prosvjetnim napretkom i poštovanjem naših kulturnih radnika, pa barem za kratko vrijeme zaboravimo, da živimo u doba najkrvavijeg rata, koji je oštro doviknuo mladeži: ‘Bacaj pero i harfu pa hvataj u ruke prah i olovo, jer je domovina u pogibelji.’ ... Uz to je program obilno nakićen i muškim zborovima (‘Planula zora’, ‘Slovenac i Hrvat’, ‘Ne dajmo

PRILOZI U KRŠĆANSKOJ OBITELJI
KOJI SE BAVE BUNTIĆEVIM PROSVJETNIM RADOM

Pokret za opismenjivanje

---

*Duge noći – teško spati,
Seljak štivom vrijeme krati,
Odmara se, znanju uči,
Fra Didače, sjajna luči,
Nauči ga knjigu bijelu,
Mir i slava Tvom pepelu!*

Pokret za opismenjivanje seljaštva, koji se u Hrvatskoj počeo razvijati koncem prvog desetljeća 19. stoljeća, prenio se i na Bosnu i Hercegovinu. Tečajevi za opismenjivanje dobili su jači zamah nakon što se bosansko-hercegovački Sabor uspio izboriti (19. studenog 1910.) za ukidanje vladine uredbe koja je pojedincima i društvima priječila održavanje takvih tečajeva. Što se tiče *Kršćanske obitelji*, provincijal fra David Nevistić (1870.–1922.) svojim pismom od 23. rujna 1916. proglasio ju je “službenim glasilom hrvatskih seljačkih škola pod nadzorom hercegovačkih franjevacā”.¹⁶ Taj će list ubuduće pratiti rad seljačkih škola i podupirati ga donoseći izvješća o njihovu stanju i napretku, ali i smjernice za što učinkovitije djelovanje. Zauzvrat su voditelji škola imali zadatak širiti *Kršćansku obitelj* među svojim učenicima i što češće joj slati izvješća o radu. Uvedena je nova rubrika u listu – *Vjesnik hrvatskih seljačkih škola*, od broja 1-2, XVIII. (1917.).¹⁷ Druga,

---

se’, a na svrhi ‘Lijepom našom’ i ‘Kraljevkom’), koje su dobro izveli sami filozofi sa Širokoga Brijega pod ravnanjem svoga zavodskog profesora glazbe vlč. g. fra S. Leske.” (“Akademičko sijelo zbora franj. bogoslova “Bakule” u Mostaru”, u *Kršćanska obitelj*, 18, 1917., br. 1-2, str. 24-25.)

16 U *Kršćanska obitelj*, 17, 1916., br. 12, str. 283-286.

17 Fra Dominik Mandić piše: “U smislu gornje okružnice m. p. provincijala ‘*Kršćanska obitelj*’ zavodi s prvim brojem ove godine posebni odio za Hrv. selj. škole pod naslovom ‘Vjesnik Hrvatskih seljačkih škola’. Zadaća je Vjesniku prema spomenutoj okružnici da prati i podupire rad Hrv. selj. škola, da donosi podatke o njihovu stanju i izviješća o njihovu radu. Prema tome u Vjesniku će se na prvom mjestu obragjivati opća pitanja o svrhi, uredbi i načinu podučavanja (metodi) u hrvatskim seljačkim školama, zatim o njihovu postanku, raširenju, i postignutom uspjehu, te napokon o koracima, koje bi dobro bilo poduzeti, da se način rada usavrši i cilj što bolje postigne. U Vjesniku će se naći stručnih članaka učenih ljudi, dopisa i vijesti iz raznih škola te pisama i izvadaka iz slobodnih zadaća seljačkih učenika. Vjesnik će u prvim redovima imati pred očima Hercegovinu, ali će nastojati, da i druge hrvatske krajeve upozna s našim radom i da ih zagrije za istu stvar. Nema sumnje da će Vjesnik mnogo pridonijeti jedinstvenom vodstvu i procvatu hrv. selj. škola samo ako bude prema gornjoj naredbi provincijalovoj dostatno raširen i čitan među seljačkim svijetom. Najmanje što se ima zahtijevati, jest to, da svaki seljački učitelj

mlađa, *Kršćanska obitelj* počela je izlaziti upravo u vrijeme kada se intenzivirao rad *Seljačke sloge, Društva ABC* i *Hrvatskog kulturnog društva Napredak* oko opismenjivanja 1937.–1940. Konkretna poticaj jačem zamahu opismenjivanja dobila je *Kršćanska obitelj* u pismu provincijala fra Mate Čuturića (1886.–1945.) od 8. studenog 1938., ali i formiranjem odbora za opismenjivanje pri HKD-u *Napredak*.¹⁸ Zamjetno je to u rubrici *Katolički život i rad* u kojoj se redovito donose izvješća o radu na polju prosvjete, o hercegovačkim katoličkim društvima (*Društvu sv. Ante, Trećem svjetovnom franjevačkom redu, Hrvatskoj glazbi*) te različite obavijesti i upute društvima. *Kršćanska obitelj* redovito donosi i naglašene tekstualne poruke ("parole") kojima želi čitatelje potaknuti da se što aktivnije uključe u borbu protiv nepismenosti.¹⁹

Najveće uspjehe u ranoj fazi opismenjivanja, znači neposredno prije i za vrijeme Prvog svjetskog rata (1914.–1918.), postigao je fra Didak Buntić u Širokom Brijegu. Analizirajući izvješća iz *Kršćanske obitelji*, može se steći dojam da je Buntić sam došao na ideju o održavanju tečajeva za nepismene. Međutim, analizirajući i druge izvore, vidi se da je on, nekim svojim posebnostima, bio dio općeg pokreta među hrvatskim narodom. Buntić se, naime, kao ravnatelj širokobriješke gimnazije oduševio akcijom hrvatskog *Društva ABC*, posjetio Zagreb, proučio njihov rad, donio sa sobom u Široki Brijeg prve *Abeceدارke*²⁰ i 1911. godine – istodobno s velikom kampanjom u Hrvatskoj

---

prima i prati 'Kršćansku obitelj' s Vjesnikom Hrv. selj. škola. Naravno što 'Kršć. obitelj' bude raširenija i među prostim učenicima, da će se cilj Hrv. selj. škola brže i potpunije ostvariti. Kako smo gore rekli, svrha je Hrv. selj. škola vjersko, prosvjetno i gospodarstveno podignuće hrvatskoga seljačkoga svijeta, toj pako svrhi može i ima da posluži redak u 'Kršćanskoj Obitelji.' (U *Kršćanska obitelj*, 18, 1917., br. 1-2, str. 36.)

18 Uz ostalo, fra Mate Čuturić kaže da su se franjevci svrstali u pokret za iskorjenjivanje nepismenosti nastao još u 19. stoljeću, a poticaj mu je dao i biskup Miletić svojim djelom *Početak slovstva* iz 1815. Spominje i to da su franjevci 1878. predali austrijskoj upravi 12 škola i 600 učenika. (Usp. Čuturić, Mate, "Draga braćo", u *Kršćanska obitelj*, 22, 1939., br. 4, str. 106-109.)

19 "Kogod ne zna čitat pisat taj je sami sebi kriv. Tome je duh ko u mraku taj je mrtav i ako živ" (U *Kršćanska obitelj*, 25, 1942., br. 3, str. 88.). "U čitavoj Hrvatskoj radi se na pobijanju nepismenosti. Naša Hercegovina u tome ne smije biti zadnja. Svaki Hrvat i Hrvatica moraju naučiti čitati i pisati" (U *Kršćanska obitelj*, 21, 1938., br. 12, str. 374.). "U svakom hercegovačkom selu neka se organiziraju tečajevi za širenje pismenosti. Brat brata, komšija komšiju, neka uči da u Hercegovini nestane nepismenih. I najmanji rad na tome donosi velike plodove, kako se vidi na Posušju, Konjicu, Š. Brijegu i drugim mjestima." (U *Kršćanska obitelj*, 22, 1939., br. 10, str. 309.)

20 Peulić, A., Herceg, R., *Abeceدارka za poučavanje odraslih nepismenih*, Zagreb 1911.

– započeo djelovati oslanjajući se na organizacije *Hrvatske narodne zajednice*.²¹

Nadalje, da ne bismo suzili svoj vidokrug uočavanja pokreta za opismenjivanje, recimo i to da *Kršćanska obitelj* uz fra Didaka Buntića²² kao zaslužne u tom poslu spominje dr. fra Matu Čturića (1886.–1945.) u Crnču i Mokrome, fra Franu Čturića (1885.–1959.) i fra Viktora Nuića (1890.–1953.) na Humcu, fra Paška Martinca (1882.–1945.) u Gorancima, fra Mirka Matijevića (1871.–1920.) na Posuškom Gracu, fra Jozu Bencuna (1869.–1945.) u Izbičnu, fra Marinka Kovača (1871.–1916.) u Kočerinu, fra Blaža Jerkovića (1880.–1960.) u Rasnu i druge.²³ Izvanredne rezultate postizali su i pismeni seljaci, poznati seoski učitelji Ivan Vidić iz Dretelja, Nikola Ostojić i Ivan Sušac iz okolice Širokog Brijega. Nalazimo podatak da je u vrijeme fra Didakova opismenjivanja u Hercegovini, znači u razdoblju od 1911. do 1917. godine, naučilo čitati i pisati više od 10.000 seljaka, dok neki izvori tvrde da se radi o 14.000 ljudi.²⁴ Fra Dominik Mandić (1889.–1973.) piše da su 1915. u okolici Širokog Brijega djelovale 33 seljačke škole sa 1.529 učenika, i to 612 muških i 917 ženskih.

21 Usp. Leček, Suzana, “Suradnja HKD “Napredak” i Seljačke sloge u kampanji opismenjivanja”, u *Časopis za suvremenu povijest*, 36, 2004., br. 3, str. 1101-1125.

Hrvatska narodna zajednica jest politička stranka koju je u BiH, tada u sastavu Austro-Ugarske, godine 1910. osnovao Ivo Pilar (1874.–1933.) kako bi zastupala hrvatsko stanovništvo pred izbore za Bosanski sabor. HNŽ je na izborima 1910. godine pobijedila među katoličkim glasačima, osvojivši 12 od 16 predviđenih mandata. Stranka je prestala s radom nakon raspada Austro-Ugarske i formiranja Kraljevine SHS (wikipedija.org).

22 *Kršćanska obitelj* spominje da je Buntić naučio čitati i pisati kod svog župnika fra Augustina Zupca (Paoča, 1843. – Mostar, 1907.). Zubac je vršio razne službe u Hercegovini: biskupov tajnik, tajnik provincije, profesor, župnik i provincijal. Bio je generalni definitor, komesar u franjevačkoj provinciji u Albaniji, izaslanik poglavara franjevačkog reda (generala) u mnogim europskim provincijama. U Mostaru je osnivao i pomagao razna hrvatska kulturna društva i pomagao im pri buđenju narodne svijesti. Bio je osnivač i predsjednik *Hrvatskog pjevačkog društva Hrvoje* i jedan od osnivača *Hrvatskog podpornog društva*, iz kojeg se razvio *Napredak*. (Usp. T., FRA, “Fra Augustin Zubac”, u *Kršćanska obitelj*, 24, 1941., br. 4, str. 59-60.); Andrija Nikić sugerira da je Buntić naučio čitati i pisati od ondašnjih putujućih učitelja, možda od Jozе Buntićа. Ti bi učitelji u selu skupili odraslije momke te ih učili čitati i pisati. Svaki mu je morao platiti 35 novčića ili 4 groša. (Usp. Nikić, Andrija, “Franjevci i širenje prosvjete u ljubuškom kraju”, u *Ljubuški kraj, ljudi i vrijeme*, zbornik znanstvenog simpozija u Ljubuškom 11. i 12. kolovoza 1995., ZIRAL i Naša djeca, Mostar – Zagreb, str. 209.

23 Usp. “Rad na pobijanju nepismenosti u Hercegovini”, u *Kršćanska obitelj*, 22, 1939., br. 4, str. 104-106.

24 Usp. Leček, Suzana, “Suradnja HKD “Napredak” i Seljačke sloge u kampanji opismenjivanja”, Isto, str. 1101-1125.

Imajući na umu te brojke, skromno zvuči Mandićev podatak da je po Buntićevoj metodi u *Hrvatskim seljačkim školama* za pet godina čitati i pisati naučilo više od 5.000 osoba.²⁵ Naprotiv, podatak o tome da su te 1915. svi u krugu od 25 kilometara oko Širokog Brijega, zahvaljujući analfabetskim tečajevima, znali čitati i pisati valja shvatiti ne toliko kao odraz stvarnog stanja, nego više kao izraz izvanrednog zanosa koje je osjećao autor članka, potpisan kao "Zijavić s Kokota".²⁶ Iz 1942. imamo podatak da je u kratkom vremenu po Buntićevoj metodi čitati i pisati naučilo oko 15 tisuća hrvatskih seljaka iz ljubušskog i mostarskog kotara.²⁷

Nakon Prvog svjetskog rata opismenjivanje je nastavljeno nešto manjim intenzitetom, u periodičnim razmacima, a intenziviralo se opet od 1937. do 1940. U te četiri godine kampanje koje su vodile *Seljačka sloga*, *Napredak* i *Klub ABC* broj nepismenih koji su naučili čitati i pisati u BiH prešao je 100.000.²⁸ (Spomenimo da je prema popisu pučanstva iz 1931. godine u BiH bilo 628.000 katolika, od čega 60% nepismenih.²⁹) Na inicijativu HKD-a *Napredak* u Mostaru je 1938. osnovan Središnji odbor za opismenjivanje u Hercegovini. Središnji odbor imao je akcijske odbore po većim mjestima u BiH.³⁰ Na prosvjetnoj konferenciji u franjevačkom samostanu u Širokom Brijegu 27. listopada 1938. zaključeno je da se u četiri dekanata, gdje su hercegovački franjevci dekani, osnuju akcijski

-
- 25 Usp. F. D. M., "Direktor franjevačke gimnazije fra Didak Buntić", Isto, str. 65-66; Članak spominje i: Dobržanski, Ivo, *Seljačke škole HNZ za BiH*, Sarajevo 1914.
- 26 Usp. Zijavić s Kokota, "Kako franjevci prosvjetljuju prosti puk u Hercegovini", u *Kršćanska obitelj*, 16, 1915., br. 6, str. 137-139.
- 27 Usp. M., "+ O. Fra Didak Buntić", Isto, str. 35-36.
- 28 Usp. Leček, Suzana, "Suradnja HKD "Napredak" i Seljačke sloge u kampanji opismenjivanja", Isto, str. 1101-1125.
- 29 Prema spomenutom popisu, u gradovima živi samo 15% Hrvata katolika. Od 628.000 Hrvata katolika nepismenih je 380.000 (60%). U hercegovačkim kotarima (mostarski i ljubuški) bilo je dne 1. svibnja 1938. nepismenih: Prozor 85,8% (77,62% muških, 94,61% ženskih), Duvno 84,6% (m. 74,87%, ž. 94,33%), Konjic 77% (ž. 90,41%), Mostar 72,7 (ž. 90,41%), Ljubuški 70,9% (ž. 87,61%), Stolac 65,5% (ž. 86,70%). Grad Mostar je tada imao 27,8% nepismenih. (Usp. "Naše selo sve više progledava", u *Kršćanska obitelj*, 22, 1939., br. 4. str. 110-115.)
- 30 Iz ovog izvješća doznajemo da je osnovan odbor od 15 članova za iskorjenjivanje nepismenosti u Hercegovini, na čijem je čelu bio fra Vendelin Vasilj, potpredsjednik je bio dr. Ivica Kordić, tajnik Ivica Kljajo, a blagajnik Jozo Vindšnurer. Zadatak odbora je organizirati rad na iskorjenjivanju nepismenosti u mostarskom kotaru te stupiti u vezu s *Napretkovim* podružnicama u Hercegovini. (Usp. "Izvrši li ti svoju hrvatsku dužnost?", u *Kršćanska obitelj*, 21, 1938., br. 11, str. 332-333.)

odbori.³¹ Navodimo kao siguran podatak da je u idućoj 1939., godini u Hercegovini čitati i pisati učilo 3.670 osoba, a vjerojatno je njihov broj bio kudikamo veći.³² Rad po ovim školama u *Kršćanskoj obitelji* sustavno je i temeljito izložio fra Dominik Mandić.³³

Buntić je, kao utemeljitelj masovnog opismenjivanja u Hercegovini, postao nakon smrti simbol opismenjivanja. Jedan od brojnih poziva na opismenjivanje u *Kršćanskoj obitelji* iz 1938. apelira na Buntićeve učenike: “Ako bi svaki njegov učenik naučio bar trojicu svojih nepismenih komšija po načinu kojim je on njih učio, to bi bila najljepša zahvalnost fra Didaku s njihove strane, i s tim bi izvršili svoju veliku dužnost.”³⁴ A na drugom mjestu i ovo: “U ovome se radu moraju istaći osobito fra Didakovi učenici, jer će mu tako najbolje iskazati svoju zahvalnost, jer, kako je rekao narodni zastupnik g. M. Suton, fra Didak je prvi počeo na pobijanju nepismenosti i što je on sam radio i nastojao, danas je vodstvo hrvatskog naroda, i, čitav narod uzeo za svoju dužnost. Ne zaboravimo, samo prosvijećen, kulturnar narod vrijedan je slobode!”³⁵

- 31 Provincijal fra Mate Čturić sazvao je 27. listopada 1938. sve franjevačke dekane u Široki Brijeg. Odazvali su se i narodni zastupnici dr. Bariša Smoljan i Marko Suton te *Napretkov* izaslanik iz Sarajeva, prof. Martinović, i više uglednih seljaka. Zaključeno je da svaki dekanat osnuje svoj odbor, a svaka župa svoj pododbor koji će postaviti po jednog učitelja za svako selo. Potražiti će se prostori za rad. Župnik će nadzirati rad škola, a nedjeljom poslušati izvješće učitelja. Preporučuje se uključiti i članove *trećeg svjetovnog franjevačkog reda* (“trećare”). Osobito se apelira na *Mladež sv. Ante* da nijedan mladić ili djevojka u društvu ne smije ostati nepismen. (Usp. Čturić, Mate, “Draga braćo”, Isto, str. 106-109; “Rad na pobijanju nepismenosti u Hercegovini”, Isto, str. 104-106; Tomić, Draženko, “Djelovanje Društva sv. Ante u Hercegovini 1938.–1944. prema izvješćima iz časopisa *Kršćanska obitelj*”, u *Hercegovina Franciscana*, 2, 2006., br. 2, str. 164-181.)
- 32 Župa Mostar – predsjednik odbora dr. fra Vendelin Vasilj, tečaj je pohađalo 156 osoba; župa Široki Brijeg – fra Krešimir Pandžić, 452; župa Posušje – fra Mutimir Ćorić, 522; općina Čapljina – načelnik Jozo Rebac, više od 1.100; općina Konjic – fra Trpimir Musa, 400; općina Vitina – g. Blaće, 382; župa Čitluk – 56; župa Čerin – 208; župa Crnač – 70; Rakitno-Sutina – 70, Blizanci – 50; Bijakovići – 50; Šurmanci – 25; Međugorje – 57; Grljevići – 50; Sovići – 50; Bijača – 15; Gorica – 7. (Usp. “Naše selo sve više progledava”, Isto, str. 110-115.)
- 33 Usp. Mandić, Dominik, “Narav i svrha hrvatskih seljačkih škola”, u *Kršćanska obitelj*, 18, 1917., br. 1-2, str. 32-36; “Kako se osnivaju Hrvatske seljačke škole?”, u *Kršćanska obitelj*, 18, 1917., br. 1-2, str. 39-40; “Zadaća i rad vojge Hrvatskih seljačkih škola”, u *Kršćanska obitelj*, 18, 1917., br. 3, str. 56-58.
- 34 Usp. “Slijepi kod očiju”, u *Kršćanska obitelj*, 21, 1938., br. 1, str. 11.
- 35 “Izvrši li ti svoju hrvatsku dužnost?”, Isto, str. 332-333. Za nekog bi se s ponosom govorilo da je bio fra Didakov učenik. Tako se u životopisu fra Rude Mikulića (Ružići, 1897. – Humac, 1942.) kaže da je bio fra Didakov učenik i da je “od učitelja baštinio žarku ljubav i brigu za svoj narod,

*Hram sagradi Božjoj Majci,
Sami mu se dive stranci.
U njemu se duše tješe.
Mnogi danas zida, kreše,
Fra Didače, sjajna luči,
Na crkvi se tu izučiti!*

U spomenutom članku pod nazivom “+ O. fra Didak Buntić” govori se da je uz opismenjivanje, zalazeći u sela, nastojao unaprijediti i agrarnu proizvodnju na seljačkim gospodarstvima. Sa đacima je pohodio seljake i učio ih cijepiti (“kalemiti”) voćke. Njegovim je nastojanjem 1916. oko Širokog Brijega posađeno 1.500 različitih voćki. Seljake je upućivao da sade plemenite biljke, razumno obrađuju oranice i iskorištavaju sve što se može iskoristiti. Ispostovao je od monopolske uprave da se u Širokom Brijegu izgrade skladišta za otkup duhana. S državnom pomoći proveo je kanale iz rječice Lištice po širokobriješkoj dolini i omogućio natapanje usjeva za vrijeme suše. Naumio je prokopati hercegovačka polja i isušiti močvarne predjele, ali ga je omeo rat. Upravo kad je 2. veljače 1922. pošao na Čitluk izvidjeti kako bi se mogla isušiti plavna područja u Brotnju, smrt je prekinula nit njegova života. San o isušivanju polja počeo će se ostvarivati tek u vrijeme Drugog svjetskog rata.³⁶

Započinjući 20. lipnja 1905. novu crkvu u neoromaničkom stilu u Širokom Brijegu, zaposlio je domaće seljake koji su naučili klesati kamen i tako ostvarili dodatni prihod sebi i svom kraju.³⁷ Pomoćnik u izgradnji i prijatelj

---

a sirotinju osobito”. Fra Rudo Mikulić (Ružići, 1897. – Humac, 1942.) završio je gimnaziju u Širokom Brijegu, bogosloviju u Mostaru i Innsbrucku, te sociologiju u Friburgu. Na Humcu je osnovao i vodio *Hrvatsku seljačku glazbu*, crkveni pjevački zbor, gospodarsku zadrugu, *Hrvatskog radišu*. Podigao je na Humcu Dom sv. Ante i dovršio crkvu Sv. Kate u Ljubuškom. U teškim vremenima diktature poticao je narodnu svijest u ljubuškom kotaru i spašavao djecu i narod od gladi. (Usp. “+ O. Fra Rudo Mikulić”, u *Kršćanska obitelj*, 25, 1942., br. 7, str. 168.)

36 Usp. M., “+ O. Fra Didak Buntić”, Isto, str. 35-36.

37 Usp. F. D. M., “Direktor franjevačke gimnazije fra Didak Buntić”, Isto, str. 65-66; M., “+ O. Fra Didak Buntić”, Isto, str. 36-37; Na početku gradnje glavni majstori bili su Talijani i Hrvati iz Dalmacije, a s vremenom su domaći ljudi naučili klesarski zanat te potpuno zamijenili strance. Za ondašnje prilike imali su veliku nadnicu od 5 do 7 K. Fra Didak Buntić piše da je 1914. godine 50 osoba izučilo klesarski zanat. Mnogi su počeli raditi i u Dalmaciji. Zbog rata je 1917. prekinuo uređivanje crkve. Sjeverni zvonik dozidan je 1927., a drugi je do iste visine izgrađen tek 1968. godine. (Usp. Nikić, Andrija, *Širokobriješka bazilika – majka mučenika*

Isidor Kršnjavi (1845.–1927.) svjedoči: “Od god. 1905. fra Didak se potpuno posvetio gradnji nove crkve. Uz ostale svećeničke i profesorske dužnosti gradnju je vodio sve do god. 1917. kad ga je vapaj sirotinje ganuo da tu sirotinju spašava od gladi. Ali ni tada, ni kasnije kada je izabran za provincijala i odselio u Mostar (god. 1919.), nije mogao zaboraviti svoje drage zgrade koja mu je uvijek bila na pameti.”³⁸

POLITIČKO DJELOVANJE

---

*Fra Didače, sjajna luči,
Riječ nas Tvoja i sad uči.
U borbi nam grudi snaži,
A u bijedi jade blaži.
Krša našeg, sjajni trače.
Slava Tebi fra Didače!*

Prilikom aneksije BiH, fra Didak Buntić je caru Franji Josipu I. uputio 1908. godine spomenicu u kojoj je tražio da se BiH priključi ostalim hrvatskim zemljama. Nezaobilazan je dokument povijesti njegova *Povijesna spomenica ministru Burianu* (Široki Brijeg, 20. studenog 1909.), u kojoj traži da svaki punoljetni državljanin u BiH ima aktivno pravo glasa, da se među “viliniste” uključi uz biskupa i franjevački provincijal, da se fratrima-svećenicima i učiteljima ne oduzima pasivno pravo glasa, kao u tadašnjim općinskim izborima. Također prosvjeduje zbog niske otkupne cijene duhana, eksploatacije i opće zaostalosti.³⁹

Nakon smrti biskupa fra Paškala Buconjića (1833.–1910.) Buntić je prozvan “vođom hercegovačkih Hrvata”. Član je *Hrvatske narodne zajednice* od 1909., a od 1910. obnaša dužnost predsjednika širokobriješkog mjesnog odbora, potom člana središnjeg odbora i kotarskog predsjednika te narodnog poslanika. Održavao je vezu s političkim sumišljenicima iz ostalih hrvatskih krajeva, o čemu svjedoče sačuvana pisma. Znamenit je njegov *Izvještaj o radu mjesnog odbora HNZ-a u Širokom Brijegu* od 25. travnja 1915.⁴⁰

1905.–1945.–2005., Hrvatsko kulturno društvo “Napredak” Mostar i Andrijina knjižnica, Mostar 2005., str. 110-111.)

38 Isto.

39 Usp. Nikić, Andrija, *Fra Didakova skrb za Hercegovinu. Dokumenti*, Isto, str. 11-24.

40 Usp. “Veliki uspjeh ‘Hrvatske narodne zajednice’. Kroz kratko vrijeme naučilo ih čitati i pisati preko 1000”, Isto, str. 166-167. Andrija Nikić donosi Buntićevu korespondenciju s dr. Isidorom Kršnjavim iz koje se

U tijeku Prvog svjetskog rata spominje se da je u Širokom Brijegu primio vojnog i civilnog zapovjednika u BiH, Stjepana Sarkotića (1858.–1939.). Taj događaj se ovako opisuje: "U društvu presvijetlog gospodina biskupa (Mišića) došao je preuzvišeni poglavar do slavoluka, a ovdje pozdravi ga na ime gimnazije i samostana zaslužni muž na polju rada za narodnu prosvjetu, prečasn i o. direktor Buntić. Lijepo i kičeno kako to o. Didak zna."⁴¹ Inače, *Kršćanska obitelj* zamjećuje i posebnu Buntićevu djelatnost u vrijeme Prvog svjetskog rata, kada su nedjeljom i svetkovinom u njegov ured dolazili ljudi iz cijele zapadne Hercegovine želeći doznati nešto o svojim zarobljenim ili nestalim vojnicima, napisati kakvu molbu, pročitati ili adresirati pismo, ili pak po savjet i preporuku u bezizlaznoj situaciji. "Svima fra Didak najpripravnije udovoljava, i čovjek se mora čuditi, koliko on tih pisama, molba i upita pošalje vojnicima i različitim uredima u monarhiji i vani. I za ratne svrhe poznat je fra Didakov rad koji je mnogo truda uložio potičući narod i kupeći za to."⁴²

A kada se 1921. godine 110 hrvatsko-dalmatinskih regruta smrzlo na tavanima neuređenih vojničkih logora u srpskom Valjevu, Buntić je kao narodni zastupnik prosvjedovao kod ministra vojske i zaprijetio da hercegovački Hrvati neće više služiti vojni rok ako se ne ispravi nanese-

---

vidi da je fra Didakova politička orijentacija bila u skladu s općom hrvatskom pravaškom borbom i politikom. Nastojao je održati jedinstvo u svepravaškoj stranci, uvijek imajući u vidu hrvatske interese. (Usp. Nikić, Andrija, *Bosanski i hercegovački franjevci između 1844. i 1944. godine*, Franjevačka knjižnica i Franjevački arhiv u Mostaru, Mostar 1996.; Nikić, Andrija, *Fra Didakova skrb za Hercegovinu. Dokumenti*, Isto, str. 25-59.)

41 Stjepan Sarkotić, austrougarski upravitelj BiH, posjetio je u jeku Prvog svjetskog rata, 18. rujna 1915., franjevačku gimnaziju i samostan u Širokom Brijegu. Sarkotića su svečano dočekali biskup fra Alojzije Mišić, gvardijan fra Žarko Pehar i fra Didak Buntić. Sarkotić se vrlo obradovao dočeku i naglasio da mu je to prvi posjet Širokom Brijegu nakon 33 godine. Razgledao je gimnaziju i samostan, susreo se s pitomcima gimnazije i samostanskim osobljem. "Na usta starijih rekoše mu mladi, naše stijenje jest ljuti i čvrsti vapnenac i granit, ali u grudima i srcem našim vjernost Bogu, kralju i domovini još je čvršća i jača." Darovao je 300 K da se pitomci počaste na imendan cara Franje Josipa (4. listopada) te za crkvu u Širokom Brijegu 1.000 K. U pismu koje je uputio biskupu Mišiću iz Sarajeva Sarkotić piše: "Vanredno kulturno nastojanje i blagoslovljeni te neumorni rad franjevačke družbe u Širokom Brijegu sa iskrenim zadivljenjem, posmotrio sam." (X, "Njeg. Preuz. poglavar Herceg-Bosne Stjepan pl. Sarkotić u Širokom Brijegu", u *Kršćanska obitelj*, 16, 1915., br. 10, str. 236-237.) Više o Stjepanu Sarkotiću: Tomić, Draženko, "Stjepan barun Sarkotić od Lovćena (1858.–1939.). Povodom 150. obljetnice rođenja. Život i rad posljednjeg austro-ugarskog zemaljskog poglavara u Bosni i Hercegovini prema izvješćima časopisa 'Kršćanska obitelj'," u *Lička revija*, 6, 2006., str. 12-19.

42 F. D. M., "Direktor franjevačke gimnazije fra Didak Buntić", Isto, str. 65-66.

na nepravda: “Tražim i zahtijevam da se odmah premjeste hercegovačko-dalmatinski vojnici iz Valjeva, inače više neće dobiti ni jednog regruta.”⁴³ Otada je postao meta srpskih uhoda, koje ga nisu ostavljale na miru. Navodno su ga htjeli i utamničiti. Zapisano je kako je od ovog događaja Buntić postao ojađen, što mu je uz ostalo pospješilo i smrt.⁴⁴

Fra Didak Buntić je za hercegovačkog franjevačkog provincijala izabran na sjednici uprave 27. svibnja 1919.⁴⁵ Prije toga bio je vijećnik (definitor) u franjevačkoj upravi.⁴⁶ Kaže se: “U radu oko unutarnjega izgrađivanja, hercegovačke franjevačke provincije fra Didak ima lijepih zasluga. Kao provincijal na kapitulu franjevačkoga reda stekao je opće priznanje kao dobar govornik, svećenik po srcu Kristovu i duhu svetog Franje i muž besprimjerne naobrazbe i otmjenosti.”⁴⁷ Kao provincijal spominje se da je vodio tijelovsku procesiju u Mostaru 19. lipnja 1919,⁴⁸ bio domaćin susreta hrvatskih provincijala u Mostaru 8. srpnja 1919. godine⁴⁹ te bio na sastanku jugoslavenskih franjevačkih provincijala u Sarajevu 4.–6. studenog 1919.⁵⁰

43 List *Narodna sloboda* prema: Nikić, Andrija, *Fra Didakova skrb za Hercegovinu. Dokumenti*, Isto, str. 81.

44 Usp. M., “+ O. Fra Didak Buntić”, Isto, str. 37.

45 Na spomenutoj sjednici pod predsjedanjem fra Karla Eterovića, uz provincijala Buntića izabran je i njegov zamjenik, fra Mirko Matijević, te vijećnici: fra Jerko Boras, fra Mile Miloš, fra Leo Petrović i fra Vice Skoko. (Usp. “Novo franjevačko starješinstvo u Hercegovini”, u *Kršćanska obitelj*, 20, 1919., br. 5-7, str. 97.)

46 U Mostaru je 30. travnja 1907. izabrana uprava hercegovačke franjevačke provincije. Za provincijala je izabran fra A. Miletić. (Usp. “Izbor franjevačkog starešinstva”, u *Kršćanska obitelj*, 8, 1907., br. 5, str. 77.)

47 M., “+ O. Fra Didak Buntić”, Isto, str. 38.

48 Mostarske tijelovske procesije bile su znamenite po broju sudionika i svojoj ljepoti. Tako se za ovu, osim toga što je bila svečana, kaže da je okupila mnogo ljudi iz župa oko Mostara te da su mješoviti zbor *Hrvoje i Hrvatska glazba* pjevali i svirali nabožne pjesme cijelim trajanjem procesije. U procesiji su išli i đaci te predstavnici građanskih i vojnih vlasti. (Usp. “Proslava Brašančeva u Mostaru”, u *Kršćanska obitelj*, 20, 1919., br. 5-7, str. 100.)

49 Tom zgodom su se u Mostaru okupili bosanski provincijal fra Bonifacije Vidović, dalmatinski (splitski) fra Ante Cikojević i hercegovački fra Didak Buntić. Održali su tri sjednice i raspravljali o unutarnjem stanju u provincijama, ali i o političkim prilikama. Izgleda da je neposredan povod sastanku bila kampanja protiv Hrvatske pučke stranke. Njihov poziv na slogu svih onih koji su voljni boriti se za interese hrvatskog naroda objavljen je u 56. broju glasila HPS za Hercegovinu, *Narodna sloboda*. (Usp. “Sastanak hrvatskih provincijala u Mostaru”, u *Kršćanska obitelj*, 20, 1919., br. 5-7, str. 101.)

50 Sastanku u Sarajevu 4.-6. studenog 1919. uz fra Didaka Buntića pribivali su provincijali ili njihovi zamjenici iz ostalih pet jugoslavenskih franjevačkih provincija: fra Bonifacije Vidović, domaćin, fra Mihael

*Po Tvom grobu raste trava,
Al' Ti žive spomen slava.
U srcima Tvojih đaka,
Svećenika i seljaka.
Vijencima Ti kite raku,
Slava! Slava fra Didaku!*

Fra Didak Buntić preminuo je od zatajenja srca na Čitluku u Brotnju 3. veljače 1922. u 51. godini života, 34. redovništva i 28. svećeništva. Tu je i pokopan.⁵¹

Posebno je popraćen prijenos njegovih zemnih ostataka 9. listopada 1938. iz Mostara u Široki Brijeg. Naime, Buntić je počivao u Brotnju 16 godina, a 22. lipnja 1938. prenesen je u Mostar te 9. listopada u Široki Brijeg. U *Kršćanskoj obitelji* tiskan je i poseban plakat s pozivom na ispraćaj i doček "hercegovačkog prosvjetitelja i oca sirotinje", a sam tijek svečanosti ispraćaja i dočeka opisan je vrlo detaljno.⁵²

Troha iz Zagreba, fra Karlo Eterović iz Splita, fra Augustin Juničić iz Dubrovnika i fra Augustin Čampa iz Ljubljane. S ovog su sastanka objavili zajedničku okružnicu. (Usp. "Sastanak jugoslavenskih franjevačkih provincijala u Sarajevu", u *Kršćanska obitelj*, 20, 1919., br. 11-12, str. 142.) Spominje se da je u Mostaru primio doživotne redovničke zavjete petorice fratara hercegovačke franjevačke provincije 5. srpnja 1919. (Usp. "Svečani redovnički zavjeti", u *Kršćanska obitelj*, 20, 1919., br. 5-7, str. 101.)

- 51 "Držao je, da ga njegov snažni organizam ne može iznevjeriti. No, naporni rad i u zadnje vrijeme velika zbunjenost radi smrti hercegovačkih vojnika toliko ga sve to ozlovoljilo da je bio sve turobniji. Počeo je osjećati slabost srca. Bio je radi tog na pregledu kod jednog liječnika specijaliste u Beču. Taj mu je savjetovao, neka napusti svaki bilo umni bilo tjelesni posao i neka se gdje god zaputi na oporavak. Fra Didak nije poslušao liječnikov savjet, nastavio je i dalje jednakim tempom. No više nije bilo ni govora o kakovu liječenju – nastupila je smrt." (Usp. M., "+ O. Fra Didak Buntić", Isto, str. 38.)
- 52 Spomenutog dana je u mostarskoj crkvi fra Mate Čturić, provincijal, imao zadušnicu za fra Didaka. Pred crkvom se od njega oprostio Marijan Torić, predsjednik okružnog suda i izaslanik glavne podružnice *Napretka*. Do Zahuma su Buntića ispratili mostarski đaci i građani, društva *Hrvoje*, *Pjevačko društvo sv. Cecilija*, članovi muške i ženske podružnice *Napretka* i Hrvatskog sportskog kluba *Zrinski*. Tu se od Buntića oprostio u ime grada Mostara Marko Šuton, narodni zastupnik. U 25 auta i s 26 vijenaca raznih društava pratili su posmrtno ostatke do Širokog Brijega, gdje ih je iza Lištice dočekalo mnoštvo svijeta sa četom konjanika. U Lištici je na mostu bio slavluk s natpisom "Slava Fra Didaku". Pozdravni govor izrekao je Jožo Penavić. Ispred samostana u Širokom Brijegu pokojnika je pozdravio dr. fra Dominik Mandić, direktor gimnazije, zatim Buntićev učenik, dr. Božo Nikolić, odvjetnik u Mostaru, a nekoć prefekt Buntićeva đakskog konvikta u Zagrebu, zatim Buntićev prijatelj i suradnik, seljak Markan Kraljević Bilarević, zatim dr. Bariša Smoljan, narodni zastupnik, dal-

Fra Didak je spomenut u još nekoliko manjih članka.⁵³

ZAKLJUČAK

Na prethodnim stranicama vidjeli smo kako časopis hercegovačkih franjevac, *Kršćanska obitelj*, prati djelovanje fra Didaka Buntića, čovjeka kojega mnogi smatraju jednim od najsvjetlijih imena prosvjetno-socijalne crkvene povijesti u Hercegovini. Prva izvješća spominju ga kao direktora franjevačke gimnazije u Širokom Brijegu, a potom kao narodnog prosvjetitelja i oca sirotinje. U pojačanoj kampanji za opismenjivanjem, u trećem desetljeću prošlog stoljeća, Buntić postaje njezinim simbolom.

Možemo s potpunim pravom reći da *Kršćanska obitelj*, iako obilno izvješćuje o spašavanju sirotinje, ipak najveću

---

matinski franjevac fra Gabro Cvitanović te, na koncu, fra Mate Čuturić, hercegovački franjevački provincijal. Iza toga su smrtni ostaci položeni u crkvu te je služena sv. misa na kojoj je propovijedao biskup fra Alojzije Mišić. Na ovoj svečanosti pored mnogobrojnih uglednih gostiju bili su svi direktori franjevačkih gimnazija i predstavnici hrvatskih franjevačkih provincija. (N. B.: Ovo se događalo pred parlamentarne izbore raspisane za 11. prosinca 1938.) (Usp. "Zadnje triumfalno putovanje blagopokojnog Fra Didaka Buntića iz Mostara na Široki Brijeg", u *Kršćanska obitelj*, 21, 1938., br. 11, str. 347-348; "[Fra D. Buntić]", u *Kršćanska obitelj*, 21, 1938., br. 11, str. 336-338); "Hrvati katolici!", u *Kršćanska obitelj*, 21, 1938., br. 10, str. 307; Danko, Mišuka, Grgelj, Tulipan, "Prijateljsko pismo", ["Fra Didak Buntić"], u *Kršćanska obitelj*, 21, 1938., br. 11, str. 336-338, također u Tomić, Draženko, *Pisma "Kršćanskoj obitelji"*, Teovizija, Zagreb 2004.)

- 53 U rubrici *Što je novo?* stoji da je u Mostaru 27. studenoga 1943. nakon duge i teške bolesti preminula s. Dobroslava Buntić, školska sestra franjevkica. Bila je sestrična fra Didakova. Dvorila je bolesnike u rudarskoj bolnici u Mostaru. (Usp. "+ Č. S. Dobroslava Buntić", u *Kršćanska obitelj*, 27, 1944., br. 1, str. 14.); Na *Napretkovoj* zabavi u Širokom Brijegu koja se u pravilu priređuje na Silvestrovo, ali te godine, budući da je zakasnio otkup duhana, priređena je 21. siječnja 1939. u prostorijama Stručne škole časnih sestara, recitirana je pjesma zanatlije M. Grubišića, pod nazivom *Prahu fra Didaka Buntića*. Glavna skupština središnje uprave u Sarajevu odobrila je u srpnju 1938. podružnici u Širokom Brijegu da sve prihode u poslovnoj 1938./39. zadrži za gradnju Hrvatskog doma u Širokom Brijegu. Za zabavu je izrađen plakat u boji, koji je osmislio fra Mirko Čosić. Zabavu je otvorio predsjednik podružnice, fra Krešimir Pandžić. "Prokušani diletanti u spretnoj režiji g. F. Matijevića vješto su odigrali dva komada. Glazba sv. Cecilije i Mješoviti zbor pod ravnanjem prof. dr. fra B. Marića, uz odabrane deklamacije, izražavali su najnutarnije misli programa i davali polet cijeloj zabavi. Pažnju je pobudila deklamacija Prahu fra Didaka Buntića od domaćeg pjesnika, zanatlije M. Grubišića. Luku sreće rasporedila je i vodila požrtvovno i uspješno gđa. Ljubica Galić. Priloge su u mjestu sabirale ugledne gđe. Grubišić i Kapor, a u Mostaru gđa. Putica i g. Galić. Među darovateljima u Mostaru na prvom mjestu ističemo gg. Blašku Sliškovića, zatim M. Marišića, Šaina, Konfortija, tvornicu 'Hercegovina' itd." ("Napretkova zabava u Širokom Brijegu", u *Kršćanska obitelj*, 22, 1939., br. 3, str. 88-89.)

pozornost posvećuje Buntićevu prosvjetnom djelovanju. Unatoč mnogima koji ga opisuju kao socijalnog djelatnika, nama se čini da je on u prvom redu prosvjetni djelatnik, koji je nastojao mnoge naučiti i osposobiti da vlastiti život uzmu u svoje ruke. Borio se za povećanje razreda širokobriješke gimnazije i za konvikt u Zagrebu, da bi polaznici mogli nastaviti studirati. Istu metodu primjenjuje i u gospodarstvu – dovodi talijanske i dalmatinske klesare od kojih su domaći ljudi naučili zanat. Ide sa đacima po selima i cijepi voćke, drugi gledaju i uče, a onda i sami rade isto. Čitava njegova djelatnost bila je stvaranje odgovarajuće klime za napredak seljaštva – bilo kroz opismenjivanje bilo kroz podučavanje u gospodarstvu, pa i kroz spašavanje života. Buntić je okupljao pojedince oko zajedničkog projekta, nekog općeg dobra, i osposobljavao ih da nastave sami dalje. Time je nastavnu metodu iz učionica prenio na selo, među ljude.

Glavno obilježje Buntićeva rada bila je nesebičnost. Svojim nastupom osvajao je ljude i za sobom ostavljao najljepšu uspomenu. Taj prosvjetni radnik i uzorni svećenik, zaštitnik hercegovačkog seljaka, s pravom nosi nadimak “hercegovački vođa”. Više je od osam desetljeća otkako je prestalo kucati njegovo plemenito srce, no po svojim djelima fra Didakovo srce kuca još i danas u srcima mnogih Hrvata, a na poseban način njegovih Hercegovaca.

Osobno smo zaintrigirani činjenicom da je upravo u vrijeme kada je Buntić bio provincijal hercegovačkih franjevac prestala izlaziti *Kršćanska obitelj*, koja je nadživjela nedaće Prvog svjetskog rata, besparicu, nedostatak papira i glad, pa i prve godine života u zajedničkoj Kraljevini SHS. Stavljamo sebi zadatak u budućnosti istražiti razloge i okolnosti obustavljanja ovog vrijednog časopisa.

LITERATURA I IZVORI

Citirani članci iz *Kršćanske obitelji*

Akademičko sijelo zbora franj. bogoslova “Bakule” u Mostaru (1917.), *Kršćanska obitelj*, 18 (1-2): 24-25.

Blagoslov crkve u Bijelom Polju (1913.), *Kršćanska obitelj*, 14 (5): 120.

BORAS, J. (1918.), Četvrto putovanje hercegovačke djece u Slavoniju i Hrvatsku, *Kršćanska obitelj*, 19 (1): 7-9.

ČUTURIĆ, M. (1939.), Draga braćo, *Kršćanska obitelj*, 22 (4): 106-109.

- D. (1914.), Smrt i sprovod težaka učitelja, *Kršćanska obitelj*, 15 (5): 114-115.
- DANKO, M., GRGELJ, T. (1938.), Prijateljsko pismo, [“Najava”], *Kršćanska obitelj*, 21 (11): 336-338.
- Dr. Andrija Artuković (1941.), *Kršćanska obitelj*, 24 (5-6): 181-182.
- F. D. M. (1916.), Buntića suradnici odlikovani, *Kršćanska obitelj*, 17 (3): 65-67.
- F. D. M. (1916.), Direktor franjevačke gimnazije fra Didak Buntić, *Kršćanska obitelj*, 17 (3): 65-66.
- [“Fra D. Buntić”] (1938.), *Kršćanska obitelj*, 21 (11): 336-338.
- Godišnji izvještaj franjevačke gimnazije u Širokom Brijegu 1912./13. (1913.), *Kršćanska obitelj*, 14 (8): 191.
- Hrvati katolici! (1938.), *Kršćanska obitelj*, 21 (10): 307.
- Ispit zrelosti u Širokom Brijegu (1919.), *Kršćanska obitelj*, 20 (5-7): 101.
- Izbor franjevačkog starešinstva (1907.), *Kršćanska obitelj*, 8 (5): 77.
- Izvrši li ti svoju hrvatsku dužnost? (1938.), *Kršćanska obitelj*, 21 (11): 332-333.
- KARAČIĆ, N. ŠOLJIĆ (1917.), Rad seljačke škole u Gornjem Crnču, *Kršćanska obitelj*, 18 (5): 101-102.
- KORDIĆ, N. (1938.), U slavu fra Didaku, *Kršćanska obitelj*, 21 (2): 36.
- KORDIĆ, N. (1938.), Dječji dojmovi, *Kršćanska obitelj*, 21 (2): 40.
- KORDIĆ, N. (1938.), Sa suzama ti pišem borče, fra Didache sirotinje oče!, *Kršćanska obitelj*, 21 (11): 329-332.
- KORDIĆ, N. (1939.), Gladne žene, *Kršćanska obitelj*, 22 (2): 51.
- KORDIĆ, N. (1939.), Prosvjetitelj, *Kršćanska obitelj*, 22 (4): 115.
- KOŽUL, A. (1917.), Ljubav za knjigom i rad seljačkih učitelja u Širokom Brijegu, *Kršćanska obitelj*, 18 (5): 102-103.
- M. (1942.), + O. Fra Didak Buntić, *Kršćanska obitelj*, 25 (2): 35-38.

M., N. (1916.), Svečani ispit hrvatskih seljačkih škola u Širokom Brijegu, *Kršćanska obitelj*, 17 (7-8): 181-182.

MANDIĆ, D. (1917.), Kako se osnivaju Hrvatske seljačke škole?, *Kršćanska obitelj*, 18 (1-2): 39-40.

MANDIĆ, D. (1917.), Narav i svrha hrvatskih seljačkih škola, *Kršćanska obitelj*, 18 (1-2): 32-36.

MANDIĆ, D. (1917.), Zadaća i rad vogje Hrvatskih seljačkih škola, *Kršćanska obitelj*, 18 (3): 56-58.

MANDIĆ, D. (1917.), Putovanje hercegovačke djece u Hrvatsku, *Kršćanska obitelj*, 18 (11): 223-226.

MARINČIĆ, I. (1917.), Putovanje hercegovačke djece u Hrvatsku, *Kršćanska obitelj*, 18 (12): 246-250.

[Naglašene tekstualne poruke] (1938.), *Kršćanska obitelj*, 21 (12): 374.

[Naglašene tekstualne poruke] (1939.), *Kršćanska obitelj*, 22 (10): 309.

[Naglašene tekstualne poruke] (1942.), *Kršćanska obitelj*, 25 (3): 88.

Napretkova zabava u Širokom Brijegu (1939.), *Kršćanska obitelj*, 22 (3): 88-89.

Naš zlatomisnik O. fra Stanko Kraljević (1944.), *Kršćanska obitelj*, 27 (5): 74-75.

Naše selo sve više progledava (1939.), *Kršćanska obitelj*, 22 (4): 110-115.

Novo franjevačko starješinstvo u Hercegovini (1919.), *Kršćanska obitelj*, 20 (5-7): 97.

O. N. M. (1918.), Prvi ispit zrelosti na franjevačkoj velikoj gimnaziji u Širokom Brijegu, *Kršćanska obitelj*, 19 (9-10): 144.

Otac evropskih siromaha (1940.), *Kršćanska obitelj*, 23 (5): 156.

Pismo trećarica sv. Franje iz Slavonije (1918.), *Kršćanska obitelj*, 19 (7-8): 118-119.

Početnica ili bukvar (1917.), *Kršćanska obitelj*, 18 (5): 108.

Poučavanje nepismenih u Širokom Brijegu (1914.), *Kršćanska obitelj*, 15 (7): 165.

Pred carem (1939.), *Kršćanska obitelj*, 22 (2): 47.

Proslava Brašančeva u Mostaru (1919.), *Kršćanska obitelj*, 20 (5-7): 100.

Rad na pobijanju nepismenosti u Hercegovini (1939.), *Kršćanska obitelj*, 22 (4): 104-106.

S., B. (1917.), "Hercegovačka djeca u Slavoniji", *Kršćanska obitelj*, 18 (9-10): 194-196.

Sa prvog pastirskog pohoda presv. g. fra Alojzija Mišića u svojoj Mostarsko-duvanjskoj biskupiji (1912.), *Kršćanska obitelj*, 13 (12): 272-276.

Sastanak hrv. franjevačkih profesora u Sarajevu (1913.), *Kršćanska obitelj*, 14 (8): 190.

Sastanak hrvatskih provincijala u Mostaru (1919.), *Kršćanska obitelj*, 20 (5-7): 101.

Sastanak jugoslavenskih franjevačkih provincijala u Sarajevu (1919.), *Kršćanska obitelj*, 20 (11-12): 142.

Sljepi kod očiju (1938.), *Kršćanska obitelj*, 21 (1): 11.

Srebrena misa O. Dr. Fra Otona Knezovića (1940.), *Kršćanska obitelj*, 23 (8): 242-243.

Svečani redovnički zavjeti (1919.), *Kršćanska obitelj*, 20 (5-7): 101.

SVETOZAR, fra (1938.), Ustaj, oče, sirotinju hrani, *Kršćanska obitelj*, 21 (2): 37-40.

Širenje pismenosti na Š. Brijegu (1939.), *Kršćanska obitelj*, 22 (10): 301-303.

Širenje pismenosti u Bosni (1917.), *Kršćanska obitelj*, 18 (6): 124-125.

T., fra (1941.), Fra Augustin Zubac, *Kršćanska obitelj*, 24 (4): 59-60.

Veliki uspjeh 'Hrvatske narodne zajednice'. Kroz kratko vrijeme naučilo ih čitati i pisati preko 1000 (1913.), *Kršćanska obitelj*, 14 (7): 166-167.

X, "Njeg. Preuz. poglavar Herceg-Bosne Stjepan pl. Sarkotić u Širokom Brijegu" (1915.), *Kršćanska obitelj*, 16 (10): 236-237.

Za velikog župana župe Hum (1941.), *Kršćanska obitelj*, 24 (12): 190.

Zadnje triumfalno putovanje blagopokojnog Fra Didaka Buntića iz Mostara na Široki Brijeg (1938.), *Kršćanska*

obitelj, 21 (11): 347-348.

Zaključak škole na velikoj gimnaziji u Mostaru (1919.), *Kršćanska obitelj*, 20 (5-7): 100-101.

ZIJAVIĆ S KOKOTA (1915.), Kako franjevci prosvjetljuju prosti puk u Hercegovini, *Kršćanska obitelj*, 16 (6): 137-139.

+ Č. S. Dobroslava Buntić (1944.), *Kršćanska obitelj*, 27 (1): 14.

+ O. Fra Marinko Kovač (1916.), *Kršćanska obitelj*, 17 (3): 65.

+ O. Fra Rudo Mikulić (1942.), *Kršćanska obitelj*, 25 (7): 168.

Dodatna literatura

ĆORIĆ, D. (ur.) (1978.), *Fra Didak Buntić. Spomenica o 60-obljetnici spasavanja gladne djece iz Hercegovine*, Zagreb-Mostar.

DOBRŽANSKI, I. (1914.), *Seljačke škole HNZ za BiH*, Sarajevo.

KOLAR, M. (2008.), *Zbrinjavanje gladne djece u Hrvatskoj za Prvoga svjetskog rata*, Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod.

LEČEK, S. (2004.), Suradnja HKD "Napredak" i Seljačke sloge u kampanji opismenjivanja, *Časopis za suvremenu povijest*, 36 (3): 1101-1125.

NIKIĆ, A. (1974.), *Godine gladi. Povijesni prikaz spasavanja hercegovačke sirotinje 1916.-1919.*, Naša ognjišta, Duvno.

NIKIĆ, A. (1995.), Franjevci i širenje prosvjete u ljubuškom kraju, u: *Ljubuški kraj, ljudi i vrijeme* (str. 209-221), zbornik znanstvenog simpozija u Ljubuškom 11. i 12. kolovoza 1995., ZIRAL i Naša djeca, Mostar – Zagreb.

NIKIĆ, A. (1996.), *Hercegovački i bosanski franjevci između 1844. i 1944. godine*, Franjevačka knjižnica i Franjevački arhiv u Mostaru, Mostar.

NIKIĆ, A. (1996.), *Bosanski i hercegovački franjevci između 1844. i 1944. godine*, Franjevačka knjižnica i Franjevački arhiv u Mostaru, Mostar.

NIKIĆ, A. (2000.), *Fra Didakova skrb za Hercegovinu. Dokumenti*, Franjevačka knjižnica i arhiv u Mostaru, Mostar.

NIKIĆ, A. (2005.), *Širokobriješka bazilika – majka mučenika 1905.-1945.-2005.*, Hrvatsko kulturno društvo “Napredak” Mostar i Andrijina knjižnica, Mostar.

PANDŽIĆ, B. (2001.), *Hercegovački franjevci. Sedam stoljeća s narodom*, ZIRAL, Mostar – Zagreb, str. 182-188.

PEULIĆ, A., HERCEG, R. (1911.), *Abecedarka za poučavanje odraslih nepismenih*, Zagreb.

ROTIM, K. (1994.), *Široki Brijeg – Monografija*, Široki Brijeg.

TOMIĆ, D. (2001.-2002.), *Kršćanska obitelj*, sv. 1 i 2., Franjevačka knjižnica i arhiv u Mostaru, Mostar.

TOMIĆ, D. (2004.), *Pisma “Kršćanskoj obitelji”*, Teovizija, Zagreb.

TOMIĆ, D. (2006.), “Stjepan barun Sarkotić od Lovćena (1858.-1939.). Povodom 150. obljetnice rođenja. Život i rad posljednjeg austro-ugarskog zemaljskog poglavara u Bosni i Hercegovini prema izvješćima časopisa ‘Kršćanska obitelj’”, *Lička revija*, 6: 12-19.

TOMIĆ, D. (2006.), Djelovanje Društva sv. Ante u Hercegovini 1938.–1944. prema izvješćima iz časopisa *Kršćanska obitelj*, *Hercegovina Franciscana*, 2 (2): 164-181.

TOMIĆ, D. (2007.), Govor o Bogu i druge vjerske teme u djelima Ivana Softe, *Obnovljeni život*, 62 (2): 207-228.